

Walk of Peace

TRAJNOSTNI RAZVOJ DEDIŠČINE PRVE SVETOVNE VOJNE MED ALPAMI IN JADRANOM

Newsletter 2

Posoški razvojni center

Projekt WALKofPEACE omogočil sredstva za obnovo starodobnega vozila »Kadorna«

Posoški razvojni center, v sodelovanju z Občino Kobarid in Prostovoljnim gasilskim društvom Kobarid, zaključuje projekt obnove starodobnega vojaška vozila FIAT 15 TER, letnik 1911. Vsi poškodovani in manjkajoči deli so, pod rokami strokovnjakov iz podjetja EKOEN AVTO, d.o.o. iz Trbovelj, obnovljeni po originalno ohranjenih skicah vozila.

109 let staro vozilo je last Prostovoljnega gasilskega društva Kobarid že od okoli leta 1947 in je eno najstarejših vozil, s katerimi upravlja.

Ime je dobilo po generalu italijanske vojske Luigiju Cadorni, ki je v 1. svetovni vojni, ko so potekali spopadi ob reki Soči, poveljeval italijanskim silam. Kljub temu, da od leta 1960 ni več v operativni uporabi, ga je bilo mogoče občudovati ob različnih protokolarnih priložnostih.

Vozilo bo kmalu dobilo svoje mesto v novem mobilnem paviljonu pred Gasilskim domom v Kobaridu, ki bo prav tako financiran skozi projekt WALKofPEACE.

Regione del Veneto

Regione del Veneto za bodočo “Pot miru” na ozemlju pokrajine Venezia

Eden najpomembnejših ukrepov Dežele Veneto v vlogi partnerja strateškega projekta WALK of PEACE je opredelitev poti na ozemlju pokrajine Venezia, saj se bo povezala s slovensko traso “Pot miru”, ki poteka tudi v Furlanijo Julijsko krajino.

V zadnjih letih je bil ob stoletnici izveden popis zgodovinskih znamenitosti in spominov na prvo svetovno vojno, ki so ohranjeni po celotni pokrajini Venezia. V

pričakovanju, da se bo v sodelovanju z lokalnimi javnimi zavodi in Univerzo luav v Benetkah izvedla posebna tematska okrogla miza, je Dežela Veneto pred kratkim zaključila natančen pregled svoje baze podatkov o dediščini prve svetovne vojne na celotnem območju Città Metropolitana di Venezia, ki v skladu z vnaprej določenimi merili in parametri predstavljajo zanimive točke interesa. Vsak element je predstavljen v informativnem zapisu s kratkim zgodovinskim opisom.

Upošteevane so bile vse materialne dediščinske kategorije in sicer: mesta na bojišču, utrdbе, vojaška dela in objekti, vojna pokopališča, kostnice, svetišča in spomeniki padlim vojakom ter muzeji in zbirke. V celoti ali delno je morala biti zagotovljena njihova

dostopnost in/ali vidnost, ki je nujen pogoj za spoštovanje načela skladnosti z naravo in samim strateškim projektom.

Pri oblikovanju trase »Pot miru« so bile upoštevane tudi druge točke interesa, pomembne za trajnostni turizem, kot so zanimivi kraji, naravni rezervati in parki, kolesarske steze in vodne poti, da bi lahko v največji možni meri spodbudili sinergije za izboljšanje teritorialnega sistema kot celote.

Fundacija Poti miru v Posočju - PromoTurismoFVG

Walk of Peace kot daljinska pešpot

Območje ob reki Soči je bilo v prvi svetovni vojni med letoma 1915 in 1917 del t. i. soške fronte. Ob Soči so se bojevali, trpeli in umirali fantje ter možje mnogih narodov. Iz tega obdobja so se ohranile številne ostaline v naravi, ki predstavljajo kulturno in zgodovinsko dediščino nacionalnega ter mednarodnega pomena. Danes so povezane v Pot miru od Alp do Jadrana oziroma The Walk of Peace.

*Vojna še besni. Toda naposled bo
vendarle mir blagoslovil vse doline, nad
gorami bo milostno zakraljeval stari
božji pokoj. Tedaj bomo obiskali naše
grobove in se zahvalili našim mrtvim.*

Dr. Julius Kugy

Z uspešno kandidaturo na evropski čezmejni Program Interreg Italia-Slovenija se je ponudila priložnost, da se Walk of Peace nadgradi in tako postane prava daljinska čezmejna fizično označena pot. Trasa poti se označuje in opremlja z informacijskimi tablam, evidentiranih bo več kot 350 zgodovinskih točk. Obiskovalcem bo na voljo preko 400 kilometrov urejenih poti, 25 dni doživetij. Pot v Italiji obišče 16, v Sloveniji pa 9 različnih občin. A, če pogledamo globlje od same trase, je namen poti, obiskovalcem predstaviti kulturno-zgodovinsko dediščino, naravne znamenitosti, etnološke posebnosti ter turistične ponudnike vzdolž nekdanje soške fronte, od Julijskih Alp, doline Soče, Benečije, Goriške, Krasi, vse do Jadranskega morja. Torej na čezmejnem prostoru Slovenije in Italije.

Posebno zanimivi ob *Poti miru* so muzeji na prostem, ki obiskovalcem na najbolj neposreden način nakažejo vojni čas pred sto leti. Muzeji na prostem se nahajajo na avtentičnih lokacijah, kjer so ostaline dobro ohranjene ali obnovljene, obenem pa lahko dostopne. Urejena so tako nekdanja italijanska kot avstro-ogrska območja na fronti.

Še posebej velja izpostaviti novosti na Poti miru, tri čezmejne povezave. Na severu navezavo med Kobaridom in Čedadom. Gre za 100 kilometrov dolgo krožno traso,

razdeljeno na 6 odsekov. Vsak odsek je mogoče prehoditi v enem dnevu. Pa krožno pot, ki povezuje Gorico (*Gorizia*) in Novo Gorico. Na jugu pa Grmado (*Ermada*) kot osrednji vrh, ki povezuje slovenski in italijanski Kras. Vse tri povezave izpostavljajo dediščino prve svetovne vojne.

Podobnih biserov je vzdolž celotne Walk of Peace še veliko. Walk of Peace je zaživela na območju, ki ga je nekoč ločevala fronta.

Postala je ena najpomembnejših zgodb, ki

pomaga ustvarjati skupni prostor, skupno Alpe-Adria regijo med Slovenijo, Italijo in Avstrijo. Poleg osrednje trase ob nekdanji soški fronti so v Walk of Peace vključeni tudi partnerji in območja v širši okolici. Tako je med točkami interesa prepoznana zgodovinska dediščina v celotni Deželi Furlanija Julijska Krajina s Karnijo, Julijskimi Alpami in njenim predgorjem. Še posebej je izpostavljeno območje okrog Občine Ragogna, ki bo povezano z Walk of Peace ter bo posledično povezovala pokrajino Venezia s potmi, ki že potekajo ob reki Tagliamento. V Sloveniji je zaobjeta še Gorenjska s Kranjsko Goro in Bohinjem ter Notranjsko-Primorska regija z Logatcem in Pivko.

Walk of Peace predstavlja mednarodno dediščino, predstavlja pa tudi primer povezovanja evropskih narodov, krepki dialog, medsebojno spoznavanje ter spoštovanje. To so vrednote, ki jih Evropa in svet danes nujno potrebujeta, tako kot potrebujeta opomnik, kako dragocen je mir, ki ga v svojem imenu nosi pobuda projekta Walk of Peace.

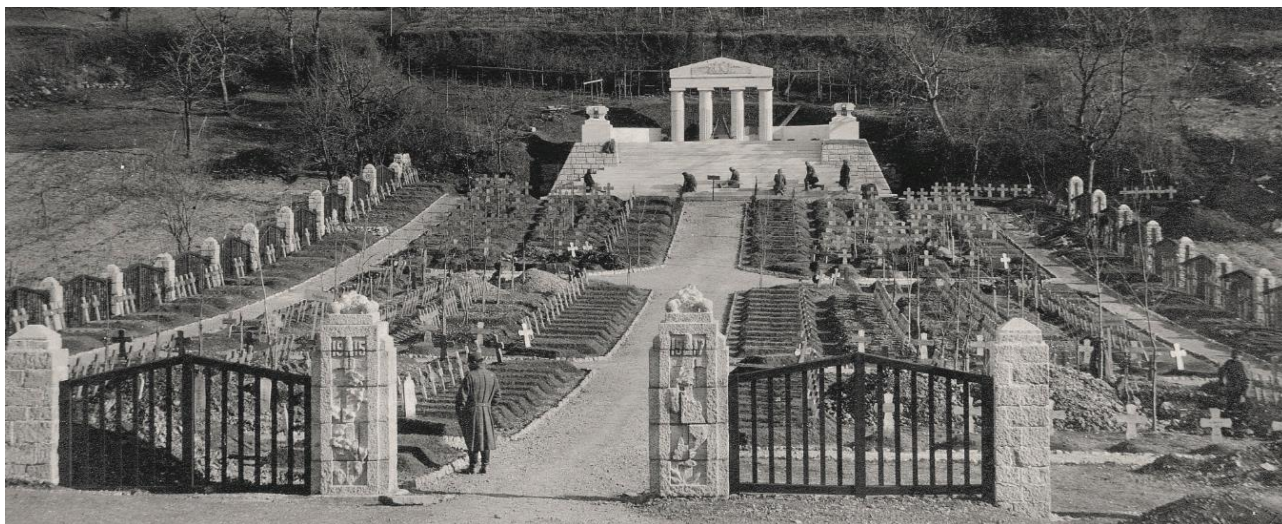

Fundacija Poti miru v Posočju - ZRC SAZU

Popis pokopanih na avstro-ogrskih vojaških pokopališčih na območju nekdanje soške fronte

Soška fronta (1915-1917) je v enajstih italijanskih in eni avstrijsko-nemški ofenzivi terjala 1,5 milijona vojaških izgub (ubitih, ranjenih, ujetih, pogrešanih) na obeh straneh. Po dosedanjih ocenah je smrtnih žrtev najmanj 250.000, to bi pomenilo, da je na dan padlo povprečno 297 vojakov.

Avstro-ogrske in italijanske vojake so pokopavali na civilnih, predvsem pa na vojaških pokopališčih, ki so bila po vojni prekopana, združena ali celo zapuščena, okoli ena tretjina od približno 200 vojaških pokopališč je ohranjena in danes vpisana v slovenski Register

nepremične kulturne dediščine. Posmrtno ostanke italijanskih vojakov so z vojaški pokopališč v 30. letih 20. stoletja prekopali v tri kostnice v Posočju - na Oslavju pri Gorici, nad Kobaridom in v kraju Redipuglia. Okoli 1000 posmrtnih ostankov vojakov je pokopanih v nemški kostnici v Tolminu.

Ustanova »Fundacija Poti miru v Posočju« in Tolminski muzej sta doslej pripravila evidence pokopanih vojakov na vojaških pokopališčih od Rombona do Kalsko-Lomske planote ter italijanskih vojakov, pokopanih na kostnici v Kobaridu (<http://www.potmiru.si/slo/evidenca-padlih/>). Še nepopolni podatki o padlih slovenskih vojaki v prvi svetovni vojni se nahajajo na spletišču SISTORY (<https://zv1.sistory.si/?lang=sl>).

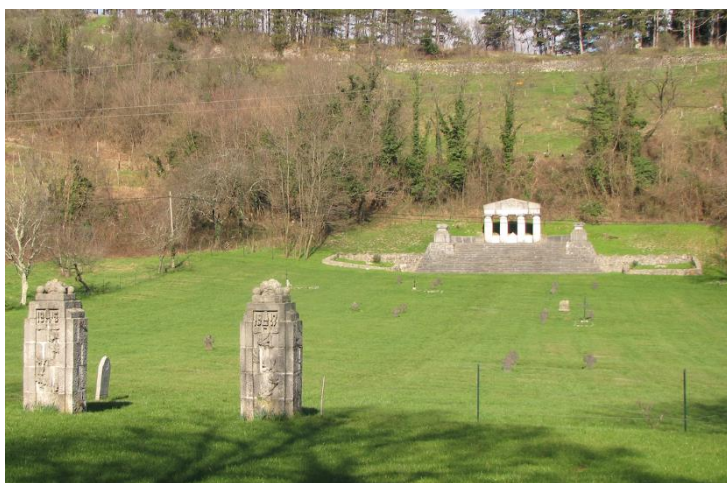
Projekt WALKofPEACE si je za enega od ciljev zastavil oblikovanje podatkovne zbirke padlih in pokopanih vojakov na avstro-ogrskih vojaških pokopališčih od Banjške planote do Krasa. Projektni sklop temelji na obsežnem arhivskem delu, zlasti v Österreichisches Staatsarchiv - Kriegsarchiv (Avstrijski državni arhiv - Vojni arhiv), ki hrani obsežno gradivo o vojaških pokopališčih nekdanje Avstro-Ogrske (fond AT-OeStA/KA VL KGräber Kriegsgräber (KGräber) Erster Weltkrieg, 1914). Pokopališča so bila med vojno skrbno dokumentirana, njihova povojna usoda (pripadnost drugi državi, prekopavanja, propadanje) pa je bila različna.

Gradivo vsebuje kataster pokopov, evidenčne liste (posamične in skupne sezname pokopanih), v primeru, da so povojne italijanske oblasti posmrtno ostanke prekopale, pa vsebuje še seznam prekopanih vojakov, ki ga je sestavil poseben urad Ufficio centrale per la Cura e le Onoranze alle salme dei Caduti in Guerra (COSCG). Rubrike, ki so sestavni deli seznamov, so ime in priimek vojaka, čin in enota, kraj pokopa/pokopališče, vrsta in številka groba, v avstrijskih seznamih včasih še rojstni podatki in podatki o stalnem bivališču. Podatki v avstrijskih seznamih so pisani ročno, z različnimi pisali, zato so različno ohranjeni in čitljivi, medtem ko so italijanski sezname pretipkani, a zapisi osebnih podatkov niso vedno najbolj točni.

V prvi fazi projektnega sklopa je bila večina gradiva fotografirana ali skenirana, skupina bo v drugi fazi transkribirala italijanske sezname izbranih reprezentativnih pokopališč, ki jih bo v nadaljnjem delu soočila z izvirnimi avstrijskimi seznamami in dopolnila s podatki iz drugih virov, kar pa že presega vsebinski in časovni okvir projekta. Vzporedno bo narejeno tudi spletno orodje, s pomočjo katerega bodo postali podatki srednjeročno javno dostopni, vendar šele potem, ko bo ugotovljena in potrjena njihova točnost, kar prav tako presega obseg projektne naloge in bo dolgoročna naloga Ustanove Fundacija Poti miru v Posočju.

Povzetek

Prva svetovna vojna, ki je v letih 1915–1917 potekala na območju Posočja in Krasa, je za seboj pustila razdejane kraje in opustošeno pokrajino ter vzela življenje številnim vojakom, katerih posmrtni ostanki počivajo na okrog 60 vojaških pokopališč vzdolž nekdanje fronte. Številni dogodki v 20. stoletju so prispevali k temu, da imena padlih vojakov niso bila nikoli sistematično raziskana, obdelana in predstavljena javnosti. Prav zaradi tega je eden od ciljev projekta WALKofPEACE zbrati, obdelati in predstaviti javnosti podatke o vojaških pokopališčih 1. svetovne vojne.

VeGAL

MUB: zgodbe o vodi, zgodbe o vojni

Razmerje med človekom, vodo in zemljo je vodilna nit zgodovine Basso Piave, ki se jo najde v zbirkah MUB - Museo della Bonifica. Že od nekdaj; od antike, s prvimi naselbinami na bregovih, srednjeveškega obdobja gradov in samostanov ob rečnih poteh, do hidravličnih posegov Serenissime in prometa na Jadranu, vse do velikih melioracij in velike vojne, predstavlja voda v obliki močvirja,

rek, morja in kanalov, izziv človeški iznajdljivosti.

V tem smislu sanacijsko delo ne predstavlja le obravnavanega zgodovinskega obdobja, v katerem je epika pionirjev devetnajstega stoletja in rojstva Konzorcija na splošno uokvirjena, temveč postane način življenja in razmišljanja, da se omogoči človeški in gospodarski razvoj ter medsebojne odnose za življenje skupnosti, hkrati pa zagotavlja vodno varnost.

Iznajdljivost, pogum in prizadevanje za doseg cilja niso ustvarili le nove vrste pokrajine na italijanski ravni (tudi z naravoslovnega, estetskega in kulturnega vidika), ampak postavili uveljavljeno ozemlje za vzor transformacije na mednarodni ravni že med koncem 19. in začetkom 20. stoletja. Basso Piave je eden od primerov, ki je že v začetku dvajsetega stoletja veljal za "Nizozemsko deželo Veneto" in predmet obiskov mednarodnih delegacij med Avstrijo, Nemčijo, Madžarsko itd. Sistematično dejanje, ki se je v teh deželah začelo z rimsko centurizacijo in nato v naslednjih stoletjih izgubilo svojo

razsodnost, je doživelo nenaden polom z veliko vojno, obdobjem, v katerem je italijanska vojska uničila vodovod, da bi poplavlila ozemlja, ki ovirajo sovražnika. To je privedlo do vrnitve v prvotno amfibijsko naravo ozemlja z močvirji in rekrutacijo malarije.

Voda, ne samo z reko Piave, je tako postala zadnji italijanski prepad. Sicer tudi v obliki močvirja in poplav je predstavljala funkcionalno strategijo vojnih operacij. Uničenje vodovoda, vrnitev malarije skupaj z ostro in deževno zimo leta 1917, so vplivali na nadaljnje elemente artikulirane zapletenosti tako v mobilnosti vojsk kot pri begunskih zadevah na okupiranih zemljiščih.

Kar se je dogajalo na ozemljih Basso Piave med prvo svetovno vojno, zlasti med koncem oktobra 1917 in prvimi dnevi novembra 1918, je bilo praktično vse edinstveno stanje med vsemi frontami, vpletenimi v spopad. Ta ozemlja so dejansko omogočila izvedbo izključne strategije, to je poplavljanje velikih površin zemlje z uničenjem vodnih črpalk in razbijanjem brežin, kar je vplivalo na izsušitev zemlje. Odtoki in kanali so bili rezultat dolgoletnih melioracij, da bi njive, ki so bile prej poplavljenе, močvirne ali močvirne, postale obrambno sredstvo pred sovražnikom.

Sanacijski sistem je bil zato onemogočen v prvem italijanskem poskusu zaščite umika. Poplavljal je ozemlja, da bi preprečil avstrijsko napredovanje, kasneje pa omogočil Avstrijcem, da so upočasnili italijansko protirevolucijo. To se je zgodilo čez približno eno leto od poraza Kobarida do italijanske zmage, ki se je zgodila ob koncu bitke pri Vittorio Venetu 4. novembra 1918.

Zgodovina vode, moških, dejstev, izkušenj, med poplavami, strateškim uničenjem rastlin,

nasipov, mostov, čolnov in premikanjem po rekah in kanalih, premikom čet in civilistov v zaledju, bolnišnicami v zadnjem delu, je še vedno malo znan, tih in nedoločen kot močvirje, ki se je deloma med temi dramatičnimi dogodki vračalo, da bi podiralo te dežele.

Gre za specifičnost, ki je na tem območju temeljito razlikovala veliko vojno v primerjavi s sosednjima Grappa in Montello, četudi si delita reko Piave; posebnost, ki ni izoblikovala samo dogodkov in krajev med spopadom, ampak tudi samo zgodovino ljudi, vojakov in civilistov, ki so doživeli izkušnjo tega dramatičnega dogodka.

Pokrajine v vojni, za vedno spremenjene, ki jim je bila dana nekakšna simbolična svetost, povezana s kraji žrtvovanja; nevidna zgodba, o kateri na ozemlju najdemo malo oprijemljivih znakov, ki jih lahko razberemo vsi, z obnovo določenih zgodb v zgodovini, skozi zgodbo, ki se oblikuje v novi zasnovi MUB-a.

Razstavni projekt, posvečen tematiki Velike vojne in obnove, je torej del širšega konteksta: zgodbe, ki sega v antične čase in v prvo polovico 20. stoletja, hrane za razmišljanje o Veliki vojni, pa tudi z različnih manj znanih vidikov kot so vrnitev malarije, ki je terjala žrtve tako med vojaki kot civilisti, vloga povratnikov, ki so sodelovali v posebnih akcijah strateških poplav ali spreminjajoča se pokrajina - od urejene in navpične razsežnosti do vodoravne dimenzije močvirja.

Če je obnova, poleg rimske centuriacije, predstavljala vrnitev v red, tudi vizualno prevedena v jasne geometrije, je Velika vojna to sliko preklicala, tako, da je ukrivila kaotično motnjo med ukrivljenimi črtami novih ribnikov in puščav na zemlji.

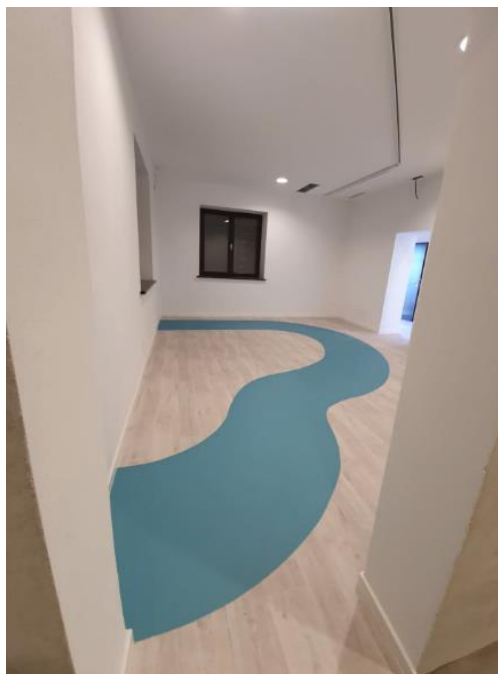
Zahvaljujoč multimediji in digitalizaciji bo mogoče videti tisto, kar nam je danes nevidno. Skozi zvoke, glasove, podobe, zgodbe in pripovedke bo zaživel spomin, ki je zaradi same narave ozemlja v resnici le navidezno izbrisan, a ki ga bo MUB, ki svojo poklicanost črpa iz vode, lahko izboljšal oz. negoval in ovekovečil.

Mestna občina Nova Gorica

Mestna občina Nova Gorica zaključuje prvo fazo prestrukturiranja centra za obiskovalce na Sabotinu

Na stičišču med dvema državama, med morjem in Alpami, se objeta v strugo reke Soče, dviga majhna gora z veliko biodiverzitetjo, a temačno preteklostjo. Čeprav narava danes Sabotin prežema z življenjem, je bilo na istih tleh nekoč prelite preveč krvi. Po tem, ko so dnevi pokov, trušča in besnenja minili, se namreč lahko kaže v raznolikih lepotah narave. Kontrast, ki ga Sabotin nosi v sebi, botruje njegovemu poslanstvu prostora spomina in simbola miru. Ima vse kulturnozgodovinske in naravoslovne znamenitosti za predajanje sporočila nesmisla vojn in občutenju dragocenega miru.

Center za obiskovalce na Sabotinu bo lociran v enem izmed dveh objektov, ki sta nekoč služila za vojaške namene (nekdanje obmejne stražnice). Gre za vzpostavitev inovativnega multimedijskega centra z muzejsko zbirko, ki bo s svojo zanimivostjo Sabotin definiral kot osrednjo referenčno točko na Poti miru

od Alp do Jadrana, ob tem pa obiskovalcem predstavil zgodovino Soške fronte in naravne znamenitosti Sabotina.

Da bo Mestna občina Nova Gorica lahko vzpostavila center za obiskovalce je morala najprej

celovito obnoviti objekt nekdanje stražnice na Sabotinu. Objekt je Mestna občina Nova Gorica dobila brezplačno od Ministrstva za obrambo RS za točno določen namen predstavitve dediščine prve svetovne vojne in Sabotina. Aktivnosti obsegajo izvedbo gradbeno obrtniških del s katerimi bo objekt postal primeren in funkcionalen za vzpostavitev centra za obiskovalce.

Prva faza je vključevala celovito obnovo starega in dotrajanega objekta. Poleg obnove strehe so dela vključevala tudi obnovo notranjih sten, nove tlake, ki ponazarjajo reko Sočo, ter nove elektro in strojne inštalacije. Obnova objekta je Mestno občino Nova Gorica stala 150.000 EUR, od tega je iz projekta WALK OF PEACE občina dobila 90.700 EUR. Objekt je tako pripravljen za vzpostavitev modernega in interaktivnega centra za obiskovalce, ki bo na inovativen in privlačen način predstavil bogato dediščino prve svetovne vojne in Soške fronte. Prvič bo predstavljena tudi bogata flora in favna zaščenega območja Sabotin, kar bo zagotovo celoten projekt naredilo še zanimivejši.

V skladu z dinamiko izvajanja projekta WALK OF PEACE bo Mestna občina Nova Gorica v kratkem začela z izvajanjem druge faze; t.j. ureditvijo centra za obiskovalce. Ker gre za predstavitev zelo bogate kulturno-zgodovinske dediščine in številnih naravnih zanimivosti, bo interpretacija zasnovana po nivojih in prehajala od splošnih, pretežno znanih informacij k manj poznanim in podrobnejšim. Ob glavni temi se bo vselej pojavil tudi namig za naslednjo, da se vzbudi radovednost, hkrati pa ustvari vez med temami. Scenarij ogleda v grobem sovпада s klasičnim dramskim trikotnikom, in sicer s pričetkom prve svetovne vojne, ki se stopnjuje v začetek soške fronte in vloge Sabotina v njej. Z osebnimi pripovedmi vojakov v kavernah doseže vrh, tik za njim pa razplet s koncem vojne, temu sledi razsnova z vstopom v tematiko naravnih lepot hriba, ki ponudi razmislek o pomenu miru.

Comune di Ragogna

Projektne aktivnosti Občine Ragogna (PP10) so bile, po predhodni uskladitvi z vodilnim partnerjem in po odobritvi spremembe s strani Organa upravljanja, preoblikovane. Skladno s tem se je posodobil tudi terminski načrt izvajanja aktivnosti projekta WALKofPEACE.

V skladu z zakonskimi postopki je bil izbran izvajalec za načrtovanje in izvedbo del v Velikem vojnem muzeju, kjer se načrtujejo reorganizacija, vzdrževanje, zamenjava razsvetljave in namestitvev

klimatske naprave. Ta dejavnost je zaradi birokratsko zapletenih postopkov zahtevala znatne izdatke energije in časa. Izvedbeni načrt je realiziran, tako, da se v naslednjem obdobju lahko nadaljujejo gradbena dela.

Predstavniki Občine Ragogna je sodeloval na sestankih in konferencah, ki so bili organizirani v okviru projekta. Zasedal je na srečanju partnerjev, ki se je odvijalo 21. januarja v Parku vojaške zgodovine v Pivki.

Z namenom učinkovitosti izvajanja projekta je bila Občina Ragogna v nenehnem stiku z vodilnim partnerjem, ves čas pa je pozorna tudi na postopkovno pravilnost delovanja.

PROJEKT

Projekt "WALKofPEACE" obravnava trajnostni razvoj dediščine prve svetovne vojne med Alpami in Jadranom. Sofinanciranje izhaja iz Evropskega sklada za regionalni razvoj v okviru programa INTERREG V-A Italija - Slovenija (ESRR), italijanskega nacionalnega javnega sklada in lastnega financiranja. Projekt traja 36 mesecev in se konča konec leta 2021.

Namen projekta "WALKofPEACE" je zaščititi in promovirati dediščino prve svetovne vojne s skupnimi čezmejnimi dejavnostmi, spodbuditi nadgradnjo in razvoj nove trajnostno in kulturno usmerjene turistične ponudbe, utemeljene na atraktivnih predstavitev dediščine PSV in tematskih poteh. Za okrepitev skupne promocije in trženja bodo oblikovani krovna destinacijska znamka Walk of Peace, spletna stran in drugo promocijsko gradivo. Izvedene bodo naložbe v dediščino PSV.

Nadgrajene in urejene bodo nove tematske poti, informacijske točke in središča s sodobnimi inovativnimi in interaktivnimi predstavitvami dediščine.

<https://www.ita-slo.eu/it/walkofpeace>